

MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, VEIKSMINGAS MOKYMASIS: TEORINIAI MODELIAI

Martynas Rusteika
Šiaulių universitetas

Įvadas

Specialūs ugdymo(si) poreikiai (SUP) yra ypatingieji mokinių poreikiai, kuriems tenkinti reikalinga speciali pagalba (Ališauskas, 1997; 2002; Bagdonas, 1994; Karvelis, 1994). J. Unčiūrys (2000) pabrėžė, kad SUP determinuoja vaiko psichinės ar fizinės raidos sutrikimai, o J. Ambrūkaitis (1997) nurodo, kad tokie mokiniai turi ir mokymosi sunkumų.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2009), per pastaruosius ketverius metus aptariamios grupės mokinių skaičius mokyklose kito nežymiai, o jų integracija į klases vyko sparčiai. Lietuvoje daugiausia yra mokinių, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Per ketverius metus kai kurių sutrikimų turinčių ugdytinių skaičius pakito. Padaugėjo mokinių, kuriems būdingi kompleksiniai sutrikimai, kitų – sumažėjo. Galima prognozuoti, kad mokinių su kompleksiniais sutrikimais ateityje gali daugėti, nes, kintant įvairioms išorinio pasaulio sąlygoms, sudėtingėja ir raidos sutrikimai. SUP turinčių mokinių skaičius mokyklose 2005–2009 metais svyravo nuo 24681 iki 26704. Mažiausiai mokinių su regos ir klausos sutrikimais – jų populiacijoje yra mažiau nei penki šimtai. Dauguma SUP mokinių integruota į bendrojo lavinimo mokyklų klases (apie 50 tūkstančių), o mažuma (iki tūkstančio) – mokosi tam skirtose specialiosiose ar išlyginamosiose klasėse. Statistikos duomenimis, pusė šimto tūkstančių moksleivių turi galimybę būti integruoti į bendrojo lavinimo mokyklų klases ir mokytis kartu su savo bendraamžiais (Statistikos departamento leidinys, 2009). Lietuvos Respublikos švietimo politika remiasi užsienio patirtimi ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003) įteisina asmenų, turinčių SUP, ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose, numato specialiosios pedagoginės pagalbos paskirtį – didinti SUP turinčių asmenų mokymo(si) veiksmingumą.

Integruotas ugdymas dar nereiškia, kad ugdytiniai gerai jausis, lengviau mokysis ar daugiau išmoks, tačiau tikimasi sėkmingos socializacijos, greitesnio adaptavimosi visuomenėje. Dokumentuose vyrauja valdžios požiūris, kad SUP turinčių mokinių poreikiai turi būti tenkinami veiksmingai. Tačiau juose stokojama pačios veiksmingumo sąvokos apibrėžties, platesnio jo suvokimo konteksto ir paaiškinimų, ko tiksliai turėtų imtis mokytojai, dirbantys su mokiniais heterogeninėje klasėje. Lietuvos mokslininkų darbuose taip pat stokojama platesnės veiksmingo mokymo(si) analizės. Šiuo straipsniu **siekiamo apibūdinti** teorinius modelius, laiduojančius SUP turin-

čių mokinių veiksmingą mokymą(si).

Tyrimo uždaviniai: 1) apibrėžti veiksmingumo sąvoką; 2) išanalizuoti teorinius modelius, laiduojančius veiksmingą mokymą(si).

Straipsnis aktualus dėl formuojamojo ir edukacinio tikslo. Jį įgyvendinus, paaiškės veiksmingumo sąvoka, bus moksliškai aprobuoti teoriniai modeliai, todėl taps vertingi kaip mokslinis šaltinis SUP turinčių mokinių poreikių tenkinimo tyrimams plėsti. Straipsnis reikšmingas bendrojo lavinimo mokyklos pedagogams, kurie dirba su SUP turinčiais mokiniais ir siekia veiksmingų didaktinių tikslų įgyvendinimo.

Tyrimo metodologija. Pragmatizmo (Özsoy, 2009; Pamental, 2010; Uygun, 2008; Fallace, 2010; Fister, 2009) filosofija įprasmina šio tyrimo esmę, kuri ryškėja per požiūrį, kad specialiųjų poreikių mokiniai turi mokytis tinkamoje aplinkoje, sąveikaudami su bendraklasiais ir mokytojais, turi mokytis ne izoliuoti; perimdami patyrimą ir aktyvumą, kuomet užduotys diferencijuojamos ir individualizuojamos pagal atitinkamus heterogeninės grupės arba individualius poreikius. Pragmatizmo filosofijoje individualumas ir socialumas yra tarpusavyje susiję ir vienas be kito neegzistuoja. Šiame kontekste specialiųjų poreikių turintys mokiniai yra individai su išskirtiniais poreikiais, kurie keičia ugdymo realybę. SUP moksleiviai, kaip heterogeninės grupės besimokantieji, išsiskiria iš bendros visumos ir reikalauja didesnio arba specialaus mokytojų dėmesio, todėl šiame kontekste veiksmingas mokymas(is) ypatingai svarbus. Veiksmingumo sąvoka siejama su mokinio poreikių tenkinimu, su individualumo ir socialumo aspektais.

Tyrimo metodai: kontent analizė, mokslinės literatūros analizė.

Tyrimo rezultatai

Lietuvių kalboje žodis *veiksmingumas* suprantamas kaip veikimo proceso rezultatas, turintis pozityvią įtaką. Lietuvių kalbos žodyne sąvoka *veiksmingumas* reiškia *labai paveikus, efektyvus* (1997, p. 521). Veiksmingumas – tai veikla arba veiklos išraiška, daranti teigiamą poveikį jos suvokėjui. Kiekvienas atliktas veiksmas vertinamas, todėl tos veiklos veiksmingumas apibūdina sėkmingą ir pozityvų rezultatą, tariamai / gerai atliktą darbą.

Veiksmingumas, kaip tyrimo objektas, mokslinėje literatūroje nėra plačiai nagrinėjamas. Edukologijoje labiau gilinamasi į problemines sritis, kurios

konkrečiau sprendžiamos pasitelkiant mokslines priegas. Veiksmingumas labiau nusako technologinės arba verslo sričių objektą, kadangi rinkos poreikiai reikalauja efektyvaus objektų veikimo. Taigi, efektyvumo sąvoka keitėsi priklausomai nuo įvairių veiksnių. Daugiausia įtakos tam turėjo pramonė, todėl pats žodis labiau siejamas su produktyvumu nei su mokymusi.

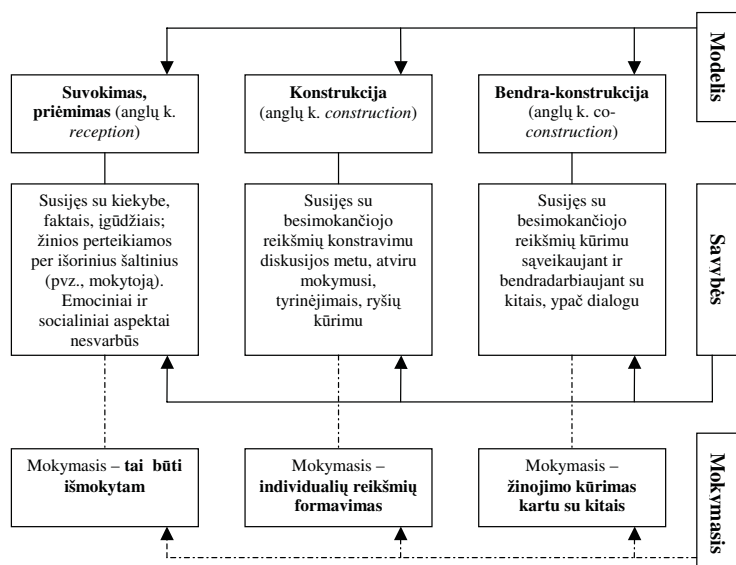
Mokslininkų teigimu (Atkins, Carnell, Lodge, Eagner, Whalley, 2007), ugdymo sistemoje efektyvumo sąvoka kelia daug nesusipratimų, nes neatsako į pagrindinį klausimą – „kam ir kada turi būti efektyvu?“ Terminas *efektyvus* tampa reikšmingas tik tuomet, kai yra aiškūs tikslai ir turinys, todėl kiekvienam pedagogui, tėvui ar mokinui veiksmingas mokymas(is) gali turėti vis kitokią reikšmę. Mokytojas siekia išmokyti mokinius, mokinys – išmokti, o tėvai – kad jų vaikai būtų išmokyti. Tačiau mokymo paradigmai keičiantis į mokymosi, kinta ir ugdymo tikslai. Vis labiau ugdymo procesą siekiama kreipti į mokymąsi, kad ugdytiniai išmoktų mokytiis ir, baigę mokyklą, sugebėtų orientuotis besikeičiančiame pasaulyje, taikytis prie rinkos, nuolatos tobulėti. Kiekvienas pedagogas formuoja veiklos tikslus taip, kad jie atitiktų šiuolaikinius ugdymo standartus, todėl, pasikeitus požiūriui į įgyjamas mokinių žinias, pakito ir prieiga. Kadangi mokymosi idėjos dar neįgyvendintos, veiksmingo ugdymo gairės itin savalaikės ir reikalingos pedagogams.

Veiksmingo mokymo(si) sąvoka jungia kečturias dimensijas (Watkins, Carnell, Lodge, 2007): aktyvų mokymąsi, mokymąsi bendradarbiaujant, atsakomybę mokantis ir mokymąsi apie mokymąsi. Dimensijos apibrėžiamos kaip mokymosi procesai efektyviam mokymuisi, t. y. tie procesai turėtų padėti siekti veiksmingo ugdymo. Mokslininkai įsitikinę, kad veiksmingas mokymasis turėtų būti orientuotas ne į žinių konstravimą *individualiai*, bet į jų genera-

vimą *su kitais*. Šiuo atveju tai itin tinka socialinio konstruktyvizmo kontekste, orientuotame į SUP turinčių mokinių ugdymą. Kiekvienas SUP turintis ugdytinis, mokydamasis kartu su kitais, turi daugiau galimybių tobulėti, kadangi bendrame klasės fone sumažėja jo mokymosi ribotumai. Mat, mokiniai, dirbdami kartu, dalijasi žiniomis, patirtimi, tarpusavyje bendrauja. SUP turintys ugdytiniai integruojami į mokymosi procesą, jie nesijaučia izoliuoti, su jais dalijamasi informacija ir patirtimi. Mokymasis bendraujant ir bendradarbiaujant, atsakingai veikiant ir apmąstant patį procesą vyksta aktyviau nei mokantis individualiai. Visi ugdytiniai turi skirtingą patirtį, pasidalijimas ja vyksta integruotai, todėl efektyviau.

Veiksmingai besimokantieji suvokia individualių ir socialinių procesų pažinimo būtinybę. Jie gali kontroliuoti ir peržiūrėti mokymąsi, perkonstruoti mokymosi strategijas. Veiksmingas mokymasis – aktyvus veikimas kartu su kitais, kai besimokantysis pats kontroliuoja ir peržiūri strategijų efektyvumą tikslams ir turiniui pasiekti (Watkins, Carnell, Lodge, 2007). Mokymasis šiame kontekste yra *reikšmės kūrimas*, konstravimas, o ne paprastas jos priėmimas. Taigi, realizuojama mokymosi paradigma, kadangi mokymasis yra aktyvus ir pastangų reikalaujantis procesas, nes sukuriama prasmė, o jų suvokimas vyksta dalijantis žiniomis su kitais.

Veiksmingumas, reliatyvi sąvoka, kadangi daug kas priklauso nuo paties požiūrio į mokymą ir mokymąsi. Su laiku keitėsi ir ugdymo sistemos, mokymo metodai, siekiniai. Veiksmingumas tiesiogiai suprantamas kaip įvairių faktorių visuma, padedanti siekti ugdymo kokybės, todėl visiškai priklauso nuo požiūrio į patį ugdymą. Norint plačiau analizuoti veiksmingumą skatinančias priežastis, būtina aptarti modelius, kurių kontekste veiksmingumas įgauna savo reikšmę.

1 pav. Trys mokymosi modeliai. Sudaryta remiantis Ch. Watkins, E. Carnell, C. Lodge (2007, p. 15).

Tradicionis modelis buvo populiarus, kai žmonės turėjo išmokti limituotą informacijos kiekį, tačiau jis netinkamas šiuo metu, kai informacijos srautai didėja ir yra prieinami beveik kiekvienam siekiančiam įgyti naujų žinių. Svarbiausia buvo išmokti veikti pagal sukurtas taisykles. Idealiausias pavyzdys yra darbininkų klasės mokymas, kad tos klasės atstovai tinkamai galėtų vykdyti savo darbinės funkcijas. Žmonės buvo mokomi įvaldyti technikas, instrukcines operacijas, tiksliai atlikti darbą, nenukrypdami nuo normų. Vaikai taip pat buvo ugdomi tiesiogiai, pedagogui mokant klasėje visus vaikus. Tuomet buvo svarbu išmokyti ir būti išmokytam. Pažymys – aukščiausias įrodymas, kad esi išmokytas, todėl mokymosi procese daug dėmesio kreipta žinioms, jų įsisavinimui ir gebėjimui jas atkartoti, prisiminti ilgą laiką. Tai atitinka *mokymo paradigmos*, kur buvo eliminuojami mokinio išgyvenimai, jo patyrimas, vidinis pasaulis, psichologinis saugumas ir analogiški požymiai, idėjas.

Šis modelis visiškai netinka SUP turintiems mokiniams ugdyti. Jis mokinį išpraudžia į rėmus, vadinamus ugdymo turiniu ir žiniomis, kuriuos reikia įgyti. Neatsižvelgiama į šių mokinių poreikius. Jie buvo laikomi ne itin tinkamais mokytis ir pasiekti aukštą išsilavinimą. Suprasti dalyką – paties mokinio reikalas, nes mokytojas orientuojasi į bendrą klasės lygį, dirba pagal programą ir daugiausiai dėmesio skirti tik gabiems mokiniams, kurie ateityje gali turėti perspektyvų tapti aukšto lygio specialistais. Šis modelis netinkamas šiuolaikiniam ugdymui, kadangi nuolatos besikeičiantys informacijos srautai negali būti įsiminti ir išmokti, tai nebeįmanoma padaryti net gabiausiems.

Šį modelį labai neigiamai vertino kritinės teorijos ir pedagogikos pradininkas P. Freire (2000), įvardydamas žinių perteikimą mokiniams „bankiniu mokymu“, kai mokytojas it bankus pripildo mokinių sąmonę žiniomis ir tikrina, kiek tų žinių užsiliko. Kuo daugiau – tuo geriau vertinamas mokinys ir jo gabumai. SUP turintys ugdytiniai tokiame kontekste vertinami neigiamai, kadangi jie kažko nesugeba taip gerai, kaip reikėtų, patiria sunkumų ir tai juos eliminuoja iš „gerųjų“ mokinių sąrašo, užkertant kelią ilgalaikiam tobulėjimui. SUP turintis mokinys praranda galimybę būti lygiavertis kitiems, todėl gali jaustis atstumtu, būti žemos savivertės. Šį modelį P. Freire (2000) siūlė keisti dialogo principu paremtu modeliu, kuriame atvirai veiktų mokytojas ir mokinys ir jų sąveika būtų lygiavertiška.

Konstruktivinis modelis siejasi su mokinių patirtimi. Mokytojas aktyviai talkina besimokantiems, kurie patys stengiasi įgyti patirties. Mokinys atlieka įvairias veiklas, susijusias su tyrimais, kad galėtų įgyti tiriamųjų įgūdžių, nes tik per patyrimą ateina pa-

tirtis. Formuojami sąveikos santykiai, bendravimas, tačiau orientuojamasi į individualius gebėjimus. Mokiniai susikuria savo reikšmes, jas įgyja per patyrimą – aktyviai mokydamiesi, patys analizuodami, sintezuodami ir įvertindami informacijos patikimumą, kurdami įvairias schemas ir reflektuodami bei suprasdami tikrovę. Mokymasis šiame kontekste yra *reikšmės kūrimas*, konstravimas, o ne paprastas jos priėmimas. Šiuo atveju realizuojama mokymosi paradigma, kadangi mokymasis yra aktyvus ir pastangų reikalaujantis procesas, nes sukuriamos prasmės, o jų suvokimas vyksta dalijimosi žiniomis su kitais procese.

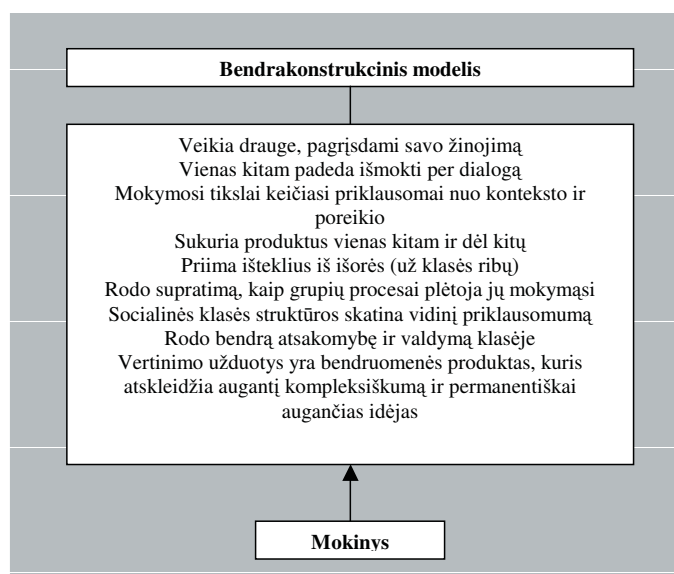
SUP turintys mokiniai šio modelio kontekste vertinami kaip individualių poreikių turintys subjektai, kuriems reikia atitinkamos pagalbos. Jiems sukuriama palengvinta ar pritaikyta ugdymo programa, kurių turinys ir jo mokymosi veiklos padeda realizuoti tikslus ir įgyti reikiamų gebėjimų. Kaip pagalba rekomenduojamas individualizuotas ugdymas: prie kiekvieno specialiųjų poreikių mokinio priderinamos užduotys, mokymo temos, praktinės veiklos veiksmas ir kompetencijos, kuriuos turės išsiugdyti. SUP turintys mokiniai gali jaustis silpnesni klasėje nei kiti ugdytiniai, tačiau jie mokysis kartu su kitais ir galės tobulėti pagal savo išgales. Šis modelis aiškiai atriboja mokinių kognityvinius gebėjimus ir apibrėžia tų gebėjimų tobulinimo gaires. Todėl SUP turintys mokiniai vis dėlto gali išgyventi savo ribotumą, o tai skatina žemesnę savivertę ir nenorą mokytis. Modelio kontekstas padeda mokytojams dirbti su įvairių gabumų mokiniams, tačiau tada pedagogai privalo turėti pakankamai kompetencijų – reikia gerai išmanyti SUP turinčių mokinių mokymosi ypatumus, metodikas, kurias galima pritaikyti jiems mokytis, ir būdus, kaip integruoti į bendras veiklas, kad ugdytiniai susiformuotų teisingas individualias reikšmes. Ugdymo turinio individualizavimas arba diferencijavimas – vienas iš veiksmingiausių būdų, kuriuos mokytojai gali taikyti ugdymo praktikoje, norėdami efektyviai realizuoti numatytus tikslus.

Bendrakonstruktivinis modelis panašus į konstrukcinį modelį, tačiau dominuoja reikšmių kūrimas sąveikoje su kitais. Mokytojas daugiausia dėmesio skiria komunikacijos, bendravimo, sąveikos kūrimo gebėjimams ugdyti. Sudaromos sąlygos mokytis integruotoje aplinkoje: visi mokiniai mokosi drauge klasėje, vieni su kitais dalijasi patirtimi, konstruoja žinias ne tik individualiai, bet ir bendraudami su kitais, todėl susidaro įvairiapusiška nuomonė, kritiškesnis požiūris ir suformuojamos įrodymais pagrįstos žinios. Svarbiausia, kad tomis žiniomis ir sukonstruotomis reikšmėmis būtų pasidalyta pamokose – kiekvienas galėtų išsakyti, vyktų dialogas ir diskusijos. Žinios kuriamos bendraujant su kitais –

su mokytoju, su klasės draugais, su tėvais. Mokinys nėra izoliuotas nuo išorinio pasaulio, jo gaunama informacija apsvarstoma bendrai grupėje, jos teisingumas matuojamas daugelio pritarimu, o ne pavieniu įsitikinimu.

SUP turintys mokiniai bendrakonstruktinio modelio kontekste tampa svarbūs kaip ir kiti klasės nariai. Mokytojui visi ugdytiniai vienodai reikšmingi ir visų patirtis yra ypatinga, bendros patirties dalis, kadangi nuomonė formuojama palaipsniui. SUP turintys mokiniai netraktuojami kaip individualizuoto ar diferencijuoto ugdymo dalyviai, jie visapusiškai integruojami į ugdymo procesą, net nežinodami,

kad jiems užduotys gali būti lengvesnės nei kitiems, kadangi pats užduočių pasidalijimas grupėse išoriškai atrodo kaip būtinas. Bendradarbiavimas ir sąveika – pagrindiniai elementai, kurie padeda SUP turinčius mokinius integruoti į bendrojo lavinimo procesus pamokose: jie gali laisvai reikšti savo nuomonę, išsakyti savo unikalią patirtį kitiems, nebijodami, kad bus nesuprasti, nes turėtų vyrauti bendras pozityvus požiūris į tokius asmenis. Ypač gabūs mokiniai mokosi atlikdami sudėtingesnes užduotis, tačiau tai daro kartu su tais, kurie silpniau mokosi dėl raidos ribotumų.

2 pav. Bendrakonstruktinis modelis, sudarytas autoriaus, remiantis Chris Watkins, Eileen Carnell, Caroline Lodge (2007, p. 34–37, cit. Watkins, 2005, Ofsted, 2003, Brown and Fouts, 2003)

Bendrakonstruktinis modelis (2 pav.) turėtų būti svarbiausias, nes žmonės mokosi bendrauti ir gauna informaciją ne tik patys veikdami, bet ir kitiems veikiant. Autorių – Chris Watkins, Eileen Carnell, Caroline Lodge (2007) – teigimu, efektyvumas labiau būtų pasiekiamas bendradarbiaujant, kadangi šiame amžiuje laisvai prieinama informacija, reikalingi gebėjimai nuolat ir visą gyvenimą mokytis ir panaudoti gautą informaciją, darbo rinka reikalauja gebėjimų perteikti žinias ir jas kooperatyviai panaudoti, o pats mokymasis gali vykti skirtingose aplinkose ir įvairiose grupėse. Bendrakonstruktinis modelis jungia įvairius veiksmus, kurie atskleidžia veiksmingo ugdymo požymius. Jei mokytojai taikytų šį modelį mokyklose, SUP turintys mokiniai, kartu mokydami su kitais bendraamžiais, galėtų pagrįsti savo supratimą, įsitikinti jo teisingumu, sužinoti kitų nuomonę ir praplėsti savo pažinimą. Kalbėjimas jiems taip pat virstų galimybe išreikšti savo žinojimo lygį ir jį padidinti dėl kitų įtakos, nes dalijimasis žiniomis pagilina temos išmanymą. Ypač svarbu, kad modelio kontekstas leidžia pedagogams

keisti ugdymo tikslus ir juos koreguoti atsižvelgiant į pasikeitusias ugdymo situacijas: SUP turintiems ugdytiniams tokia sąlyga išplėstų individualizavimo ir diferencijavimo galimybes ir sustiprintų kiekvieno iš jų poveikį pažinimui. Svarbu, kad visi mokiniai suprastų, jog mokymosi esmė – dalytis žiniomis ir kartu mokytis sudėtingų dalykų. Į mokymosi procesą įtraukiami įvairūs išoriniai ištekliai, gerinantys suvokimo galimybes ir plečiantys realybės ribas klasėje. Taip sukuriama palankesnė ir su tikru gyvenimu labiau susijusi mokymosi aplinka, todėl padidėja galimybė SUP turintiems ugdytiniams pažinti juos supantį pasaulį ir atpažinti jį už mokyklos sienų.

Modelis leidžia mokiniams ir mokytojams stebėti mokymosi procesus ir jų pokyčius dalyvaujant grupei: mokantis pastebėti – ką SUP turintis vaikas naujo išmoko bendraudamas su klasės bendraamžiais, kokia tai buvo patirtis, kiek ji buvo naudinga žinojimo aspektu, ko dar trūksta ir t. t. Atviras bendravimas ir bendradarbiavimas padeda vieniems kitus pažinti ir mokytis pagal savo galimybes, plėsti jas, pasitelkus kitų patirtį ir supratimą. Atsiranda stip-

rus tarpusavio ryšys ir priklausomybė – SUP turintys mokiniai siekia bendrauti su bendraamžiais, o pastarieji – su pirmaisiais, nes norima dalytis kitokia patirtimi, norima keistis informacija ir pažinti dalykus įvairiapusiškai. Modelis leidžia integruoti SUP turinčius mokinius ir jie tampa neatsiejama, labai svarbia ir visiems reikalinga ugdymo proceso grandimi.

Jau išsiaiškinta, kad ugdymas tampa visų jame dalyvaujančių žmonių bendra atsakomybe, todėl žinios taip pat yra visos klasės darbo produktas. SUP turintys mokiniai nėra atstumtieji, kurie slopinami dėl jų raidos ribotumų, anaiptol, jie ypatingieji, todėl jų patirtis unikali ir reikalinga likusių klasės draugų patirčiai. Mokydamiesi pagal šį modelį, mokiniai dalijasi žiniomis ir visi kartu priima sprendimus, bendras išvadas, susiformuoja kritiškas nuostatas ir bendrą požiūrį į įvairius dalykus. Temos būna išsiaiškintos, žinios – patikrintos, o išvados – apibendrintos. Mokytojas nėra vienintelis autoritetas, nes mokymosi patirtį įgauna patys mokiniai, pedagogas jiems talkina. Pažymiai, kaip vertinimo rodikliai, rodo klasėje numatytų bendrų žinių lygį, kurio vertinimo kriterijai buvo priimti tariantis su visais klasės nariais. Vertinimas atliekamas ne pagal mokytojo ar administracijos nustatytas taisykles, bet pagal mokytojo, klasės, tėvų ir administracijos susitartas taisykles, vertinimo kriterijus. Vertinimas orientuojamas į didesnę žinių formavimą ir jų įgijimą ateityje, o ne jų konstatavimą dabartyje. Taip pat labiau akcentuojamas žinių susiformavimo gebėjimas, o ne pats žinių lygis.

Išvados

1. Veiksmingumas ugdymo procese – tai aiškiu tikslu ir turiniu grįstas aktyvus, atsakingas ir reflektyvus mokymasis, kurio metu apibendrinamos žinios, bendradarbiaujant su kitais žmonėmis.
2. Veiksniai, laiduojantys veiksmingą ugdymą, labiausiai būtų atskleisti ir realizuoti SUP turintiems mokiniams ugdyti taikant bendrąkonstrukcinio mokymosi modelį.
3. Bendrąkonstrukcinis modelis liberaliai įgalina SUP turinčius mokinius ir jų tėvus pažvelgti į ugdymo procesą, integruojantį juos į bendrą klasės veiklą. Mokymasis tampa bendravimo su kitais besimokančiais procesu, kuriame SUP turintys mokiniai integruotai dalijasi žiniomis, patirtimi ir mokosi pažinti dalykus pagal savo sugebėjimus. Jų žinios vertinamos kaip indėlis į ateities žinias, o ne dabartyje konstatuotas, todėl mokiniai laisviau gali reikštis, nebijoti klaidų ir jų įvertinimo.
4. Modelio kontekste visi mokiniai svarbūs ir jų patirtis būtina kitų patirčiai, kiekvieno ugdytinio bendravimas su kitais ir mokymasis komandoje yra visos komandos darbo būsimas rezultatas, todėl pasidalijimas užduotimis, patirtimi, ištekliais ir atsakomybe skatina visus besimokančiuosius konstruktyviau pažvelgti į mokymąsi kaip į besiformuojantį ir ilgalaikį procesą.

Literatūra

1. Ališauskas A., 2002, *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai: ŠUL.
2. Ambrukaitis J., 1997, *Įvadas. Specialiųjų poreikių vaikai*. Šiauliai.
3. Atkins C., Carnell E., Lodge C., Eagner P., Whalley C., 2000, *Learning about learning*. London, New York.
4. Bagdonas A., 1994, *Socialinės reabilitacijos organizaciniai aspektai: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
5. Fallace T. D., 2010, The Mind at Every Stage Has its Own Logic: John Dewey as Genetic Psychologist. *Educational Theory*. Vol. 60. Issue 2. P. 129–146.
6. Fister B., 2009, The Dewey Dilemma. *Library Journal*. Vol. 134. Issue 16. P. 22.
7. Freire P., 2000, *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius: Tyto Alba.
8. Karvelis V., 1994, Sutrikusio vystymosi asmenų korekcinis ugdymas jų socialinė adaptacija bei integracija Lietuvoje. *Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas: patirtis ir perspektyvos: mokslinio – metodinio seminaro medžiaga*. Šiauliai.
9. *Lietuvių kalbos žodynas*, 1997. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
10. Lyberis A., 2002, *Sinonimų žodynas*. Vilnius: LKI leidykla.
11. Özsoy S., 2009, “Turkish Modernization”, Democracy, and Education: An Analysis from Dewey’s Perspective. *Educational Sciences: Theory & Practice*. Vol. 9. Issue 4. P. 1925–1931.
12. Pamental M. P., 2010, Dewey, Situationism, and Moral Education. *Educational Theory*. Vol. 60, Issue 2. P. 147–166.
13. Unčiūrys J., 2000, Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas pradinėse klasėse. *Specialusis ugdymas III*. Šiauliai.
14. Uygun S., 2008, The impact of John Dewey on the teacher education system in Turkey. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*. Vol. 36. Issue 4. P. 291–307.
15. Statistikos departamento leidinys, 2009, *Švietimas – 2008*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės.
16. Watkins Ch., Carnell E., Lodge C., 2007, *Effective Learning in Classrooms*. London, California, India, Singapore: Paul Chapman Publishing.

EFFECTIVE EDUCATION OF STUDENTS WHO HAVE SPECIAL EDUCATION NEEDS: THEORETICAL MODELS

Martynas Rusteika

Summary

Students having special education needs experience learning difficulties that usually arise because of lack of abilities that depend not only on the student, they could have been determined by external factors. Although rapid inclusive education policy is pursued in Lithuania and increasingly more students are involved in comprehensive schools, their needs are not effectively met. Attitude of the authorities in the documents is that needs of the students with special education needs have to be met effectively, but there is a lack of definition of the concept of effectiveness, a wider context of its perception, and explanations of what exactly teachers have to do when working with a heterogeneous class. The works by Lithuanian scientists also lack broader analysis of the concept of effectiveness and its attendant factors. Research aim: to reveal theoretical factors that ensure effective education of students having special educational needs. Research objectives: to determine the concept of effectiveness; to analyze factors that ensure effective learning.

Results. Effectiveness in the process of education is active, responsible and reflective learning grounded on clear aim and content during which knowledge is summarized collaborating with other people. Factors ensuring effective education would be best revealed and implemented via the application of co-constructional learning model in education of students having special education needs. Co-constructional model liberally enables students having special education needs and their parents to look at education process that integrates them in common class activities. Learning becomes a process of communication with other learners in which students having special education needs integrally share knowledge, experience and learn to know things according to their abilities. Their knowledge is assessed as an input to future knowledge, but not in present, thus students can express themselves more freely not being afraid of mistakes and their assessment. In the context of the model all students are important and their experience is a must for experience of others, communication of every student with others and learning in team is a future result of entire team, hence division of tasks and sharing of experience, resources and responsibility stimulates all learners to more constructively look at learning as a being formed and long-term process.

Keywords: effectiveness, special education, special needs.

MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SIŲ POREIKIŲ, VEIKSMINGAS MOKYMASIS: TEORINIAI MODELIAI

Martynas Rusteika

Santrauka

SUP turintys mokiniai patiria mokymosi sunkumų, dažniausiai kylančių dėl gebėjimų trūkumų, ne visai priklausančių nuo paties mokinio. Nors Lietuvoje vykdoma sparti inkluzinio ugdymo politika ir vis daugiau mokinių įtraukiama į bendrojo lavinimo klases, jų poreikiai netenkinami efektyviai. Dokumentuose deklaruojamas požiūris, kad SUP turinčių mokinių poreikiai turi būti tenkinami veiksmingai, tačiau stokojama pačios veiksmingumo sąvokos apibrėžties, platesnio jo suvokimo konteksto ir paaiškinimų, ko tiksliai turėtų imtis mokytojai, dirbantys su heterogenine klase. Lietuvių mokslininkų darbuose taip pat stinga platesnio veiksmingumo sąvokos ir ją lydinčių veiksnių analizės. *Tyrimo tikslas* – atskleisti teorinius veiksnius, laiduojančius SUP turinčių mokinių veiksmingą ugdymą. Straipsnyje apibrėžiama veiksmingumo sąvoka, analizuojami veiksniai, laiduojantys veiksmingą mokymąsi.

Veiksmingumas ugdymo procese – tai aiškiu tikslu ir turiniu grįstas aktyvus, atsakingas ir reflektyvus mokymasis, kurio metu apibendrinamos žinios, bendradarbiaujant su kitais žmonėmis. Veiksniai, laiduojantys veiksmingą ugdymą, labiausiai būtų atskleisti ir realizuoti taikant bendrakonstruktinį mokymosi modelį SUP turintiems mokiniams ugdyti. Bendrakonstruktinis modelis liberaliai įgalina SUP turinčius mokinius ir jų tėvus pažvelgti į ugdymo procesą, integruojantį juos į bendrą klasės veiklą. Mokymasis tampa bendravimo su kitais besimokančiais procesu, kuriame SUP turintys mokiniai integruotai dalijasi žiniomis, patirtimi ir mokosi pažinti dalykus pagal savo gebėjimus. Jų žinios vertinamos kaip indėlis į ateities žinias, o ne dabartyje konstatuotas. Todėl mokiniai laisviau gali reikšti mintis, nebijodami klysti. Modelio kontekste visi mokiniai svarbūs ir jų patirtis būtina kitų patirčiai. Kiekvieno ugdytinio bendravimas su kitais ir mokymasis komandoje yra visos komandos darbo būsimas rezultatas, todėl pasidalijimas užduotimis, patirtimi, ištekliais ir atsakomybe skatina visus besimokančiuosius konstruktyviau pažvelgti į mokymąsi, kaip į besiformuojantį ir ilgalaikį procesą.

Prasminiai žodžiai: veiksmingumas, specialusis ugdymas, specialieji poreikiai.

Įteikta 2010-09-10